

ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ РОСІЄЮ ФОРМАТУ BRICS ДЛЯ ВПЛИВУ НА СВІТОВИЙ ПОРЯДОК

Автори:

Михайло Гончар, Тантелі Ратувухері

Посилення впливу країн-учасниць БРІКС стало наслідком еволюції глобальної економіки. Більшість учасників об'єднання вбачають у БРІКС не стільки альтернативу стосункам із західним світом, скільки удосконалення сучасного міжнародного порядку. Навіть Китай, принаймні до кінця 2023 року, намагався утримати баланс між інтересами партнерства з Росією та більш стратегічно важливими для нього торговельно-економічними відносинами з західними країнами Америки та Європи. Росія ж, насамперед, прагне до політизації формату, і в такий спосіб зробити БРІКС інструментом у своїй війні проти США та Заходу в цілому.

Загострення останніми роками економічних відносин та геополітичної конкуренції між США та Китаєм, синхронно з поступовим переходом стосунків між Росією та Заходом у стан Холодної війни, прискорило формування китайсько-російського альянсу. А це спричиняє далі формування клубу незахідних, недемократичних, автократичних режимів, насамперед, під «дахом» БРІКС.

Перспектива розвитку БРІКС виключає повне відмежування від західних економік та ринків. Отже, прагнення Росії перетворити БРІКС в антизахідний альянс навряд чи матиме успіх. Однак, БРІКС, судячи з поточних тенденцій, може тримати певний курс протистояння західному світові на підґрунті засудження імперіалістичного минулого та прагнення збільшити в планетарному балансі представництво своїх інтересів в управлінні світовими процесами та глобальними інституціями.

Загалом, вплив БРІКС на світопорядок відбувається через три основні прагнення:

- 1. Ревізія принципів роботи та організаційної структури глобальних інституцій – Рада Безпеки ООН, МВФ тощо, передусім, з метою встановлення певного паритету між представництвом країн, що розвиваються, та західних держав. Росія намагається використати цю тенденцію, щоб якомога більш скоротити присутність та вплив Заходу в глобальних організаціях, збільшити число своїх прихильників у структурах прийняття глобальних рішень та зменшити роль західних демократій у світовій політиці.*

2. Зменшення впливу та ролі західних ринкових економік, передусім G7 та ЄС, на глобальні ринки через встановлення диктату клубу сировинних країн (енергоносії, мінеральні ресурси, агропродукція).
3. Скорочення ролі і впливу США та західних країн на світову торгівлю через відтиснення глобальних резервних валют, перш за все, американського долару, з первинних товарних ринків, а західних транснаціональних корпорацій – з національних та регіональних ринків.

Від інвестиційного портфолію до геополітичного гравця

На початок 2001 року економіст інвестиційного банку Goldman Sachs Джим О'Найл (Jim O'Neill) визначив п'ятірку БРІКС як зону створення перспективних довгострокових активів, що мають привабливе інвестиційне значення. За розрахунками економіста, інвестиції у цьому портфолію можуть забезпечити високу доходність завдяки перспективному росту вартості їх багатих земельних ресурсів, відносно динамічній демографії, кваліфікованим та платоспроможним трудовим силам та швидкому зростанню економік у кінцевому підсумку. Інвестиційний банкір розраховував, що ці країни будуть серед найбільших економік світу, а отже й основних джерел прибутку від зроблених інвестицій, близько до 2050 року.

Але вже у 2006 році країни п'ятірки вирішили формалізувати БРІКС в інституційне об'єднання. Перший інавгураційний саміт відбувся в російському місті Єкатеринбург 16 червня 2009 року. Інституціоналізація БРІКС започаткувала його перетворення з суто бізнесового проекту та зони спекулятивного інвестування у політичний і геополітичний суб'єкт.

Головною метою об'єднання стало реформування міжнародної фінансової системи, глобальних фінансово-економічних та управлінських інституцій – МВФ, Світовий Банк та інші. Об'єднання дійшло до рішення про необхідність створення свого банку розвитку та єдиної валюти – Новий Банк Розвитку БРІКС був заснований у 2014 році зі статутним капіталом в \$100 млрд. Початковий капітал Банку становив \$50 млрд, з яких сплачений капітал – \$10 млрд. Початковий капітал розподілено рівними частинами по 18,98% між країнам-засновницями, а решта – між іншими інвесторами – Єгиптом (2,27%), Бангладеш (1,79%) та ОАЕ (1,06%)¹.

Політичний вплив об'єднання з часом посилюється в міру збільшення частки економіки БРІКС у глобальній економіці. За останніми даними Світового Банку², нинішні 10 країн БРІКС охоплюють понад 45% населення земної кулі (2022 р.), 34% території

¹ New Development Bank (NDB) - Investor Presentation, February 2024 - https://www.ndb.int/wp-content/uploads/2023/10/Investor-Presentation-Q1_2024-NDB.pdf

² World Bank - World Development Indicators, Jun 4, 2024 - https://datacatalogfiles.worldbank.org/ddh-published/0037712/DR0045574/WDI_EXCEL_2024_05_30.zip?versionId=2024-06-04T13:33:24.3094612Z

(2021 р.) та 28% світової економіки (2022 р.). Ці країни видобувають 45% нафти у світі та мають близько 15% голосів у структурі МВФ³.

Початковий склад формату обумовив подальше його політичне забарвлення, яке визначається спільним колоніальним минулим, нерозвиненою сировинною економікою та бажанням супротиву засиллю західних транснаціональних корпорацій. Саме ці риси намагається використати Росія для політичного «натравлювання» об'єднання проти сучасного світового порядку під орудою Заходу.

Але одночасно БРІКС став місцем конкуренції за лідерство між Росією, Індією та Китаєм. Прагнення перетворити об'єднання у політичного опонента Заходу зіштовхується не тільки з територіальною розпорошеністю формату, але й різницею у геостратегічній культурі засновників, а також претендентів на членство в об'єднанні. Особливо гострим є питання визначення географічних кордонів БРІКС. Китай пов'язує своє бачення з розвитком своєї глобальної мережі «Один Пояс, Один Шлях». Індія з традицією своєї авангардної ролі в русі неприєднання часів Холодної війни більше бачить себе в «родині» Глобального Півдня. Бразилія з Південною Африкою, здається, більше працюють над перетворенням себе в регіональних лідерів Латинської Америки та Африки відповідно.

Слід зазначити, що останнім часом Росія намагається цементувати об'єднання через введення нового об'єднавчого поняття «глобальна більшість», що має відрізнитися від індійського орієнтуру на «Глобальний Південь» та китайського налаштування на «країни, що розвиваються» та «Один пояс, Один Шлях».

«Принципи, на яких працює наше об'єднання, дійсно близькі до широкого кола країн, по суті, Світової більшості», – заявив помічник президента Росії Юрій Ушаков, відповідальний за координацію дій російських представників на час головування Росії в об'єднанні в 2024 році⁴. Ця ідеологічна переорієнтація йде в рамках дискурсу про будівництво багатопольярного світу, де розвинені країни Заходу не будуть мати вирішального слова. «Неодмінною умовою (вступу до об'єднання) є підтримка принципів багатопольярності та підвищення ролі країн, що розвиваються, у глобальному управлінні, а також основоположних цінностей БРІКС», – підкреслив Ушаков⁵. За його словами, Росія розглядає БРІКС як частину «об'єктивного процесу створення нового світового порядку»⁶.

Наздогнати та перегнати західний світ

Початкове поняття БРІКС було результатом дослідницьких висновків про неминучість зміни глобального балансу у світової економіці. Це фактично мало би

³ <https://www.dailysabah.com/opinion/columns/turkiye-could-serve-as-balancing-force-in-brics>

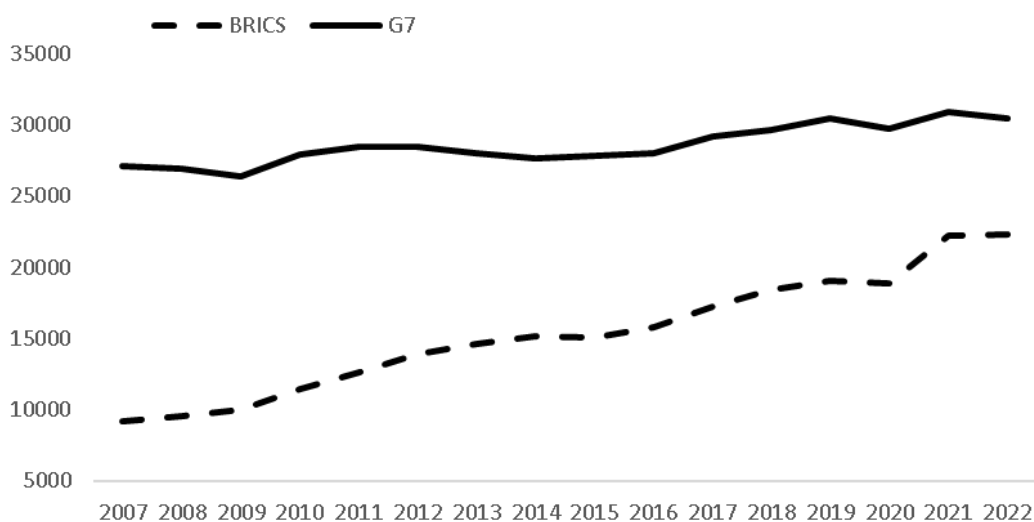
⁴ <https://tass.ru/interviews/20149675>

⁵ <https://tass.ru/interviews/20149675>

⁶ <https://tass.ru/interviews/20149675>

привести до революційного перевороту у світі, коли Захід мав втратити своє традиційне, вікове домінування та поступитися колишнім периферійним країнам з їх угрупованням.

Економічні дані, що надаються в МВФ державами-членами, демонструють, як спільна економіка країн засновників БРІКС дійсно стрімко наздоганяє загальні показники G7 (див. Діаграму 1). Екстраполяція поточної динаміки економічного зростання двох угруповань показує, що їхні частки зрівнялися би ближче до 2030 року, тобто навіть швидше, аніж за початковими розрахунками. Понад те, початок розширення економіки БРІКС у 2024 році за рахунок країн з середнім рівнем достатку ще більш наблизить настання цього часу, і може перетворити БРІКС у визначальне економічне угруповання світу протягом найближчих 6 років. А за деякими розрахунками, за останніми даними Світового Банку (2022), агрегована економіка десяти країн БРІКС за паритетною купівельною спроможністю (36% глобального ВВП) вже перевищує економіку G7 (29% глобального ВВП)⁷.

*Діаграма 1. Динаміка реального ВВП G7 та BRICS (2007-2022), \$ млрд.
Джерело: власні обчислення на основі даних МВФ*

Росія прагне використати цей довгостроковий тренд, щоб здійснити глобальний геополітичний та гео економічний переворот і відтіснити на узбіччя світових процесів традиційних західних конкурентів.

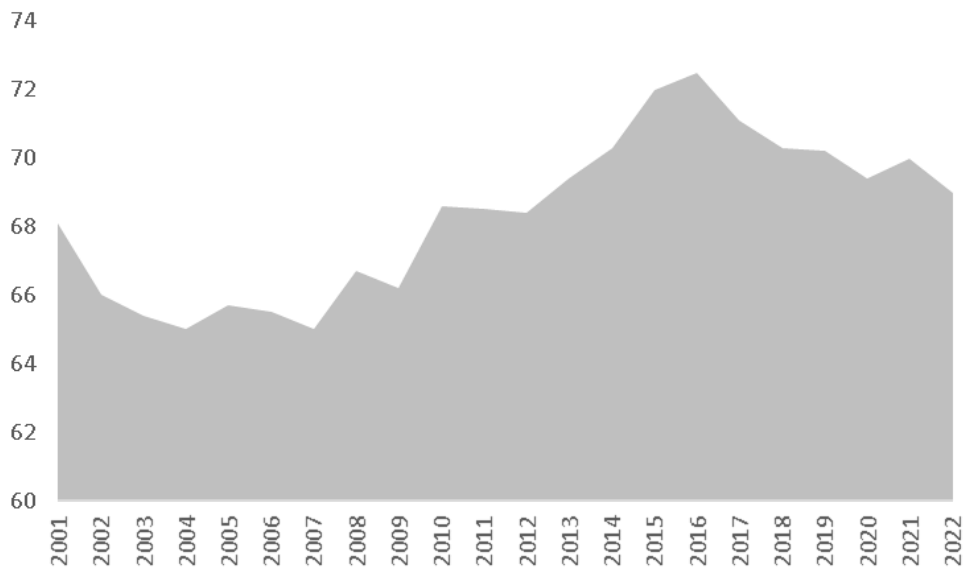
⁷ World Bank - World Development Indicators, Jun 4, 2024 - https://datacatalogfiles.worldbank.org/ddh-published/0037712/DR0045574/WDI_EXCEL_2024_05_30.zip?versionId=2024-06-04T13:33:24.3094612Z
<https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/de-dollarisation-shifting-power-between-us-brics>

Корекція викривлень міжнародної валютно-фінансової системи

Попри поширену думку про те, що «повстання проти долару США» спричинено ознаками використання США своєї валюти в якості зброї, особливо проти Китаю та Росії, еволюція балансу економічної спроможності держав світу демонструє довгострокову тенденцію до зміцнення економік, а отже і валютно-фінансової системи та політико-економічних зон незахідного світу. До останнього часу, ця тенденція була пов'язана, не стільки з прагненням звільнитися від долара США, скільки з диверсифікацією інвестиційних портфелів, перерозподілом валютних і державних ризиків, та виправленням економічного дисбалансу між економічними регіонами світу. Примітно, що навіть Китай не ставить собі за мету повного звільнення від долара США, хоча досвід Росії у відносинах зі США в період з початку російської агресії проти України, штовхає китайське керівництво до пошуку шляхів диверсифікації валютних і торгівельно-економічних ризиків.

Процес пошуку альтернативних розрахункових засобів, окрім долару та валют країн G7, насправді, не є новим явищем сучасності. Розрахунки фахівців Федеральної Резервної Системи США показують, що теперішнє відтіснення долару з міжнародного користування не є ані першим, ані найгіршим. Зокрема, міжнародне використання американського долара було набагато меншим напередодні глобальної фінансової кризи 2008 року, аніж зараз у період наростання геополітичного та торговельно-економічного протистояння між Росією та Китаєм зі США після 2014 року (див. Діаграму 2).

Слід зауважити, що періодичні ускладнення становища долара у світі, за розрахунками, також співпадали з поступовим сповзанням світової економіки у кризу – зокрема фінансову кризу 2008 року та економічну депресію часів пандемії КОВІД-19, а також у передкризовий період російської агресії проти України. Отже, прагнення до виходу з долару, сьогодні, ймовірно, більш пов'язано не стільки з геоекономічними чи геостратегічними розрахунками Китаю та Росії, скільки з ускладненням глобальної фінансово-економічної ситуації.

Діаграма 2: Індекс використання долара США в світі.

Джерело: Bertaut, Carol, Bastian von Beschwitz, Stephanie Curcuru (2023).

"The International Role of the U.S. Dollar. Post-COVID Edition" ⁸

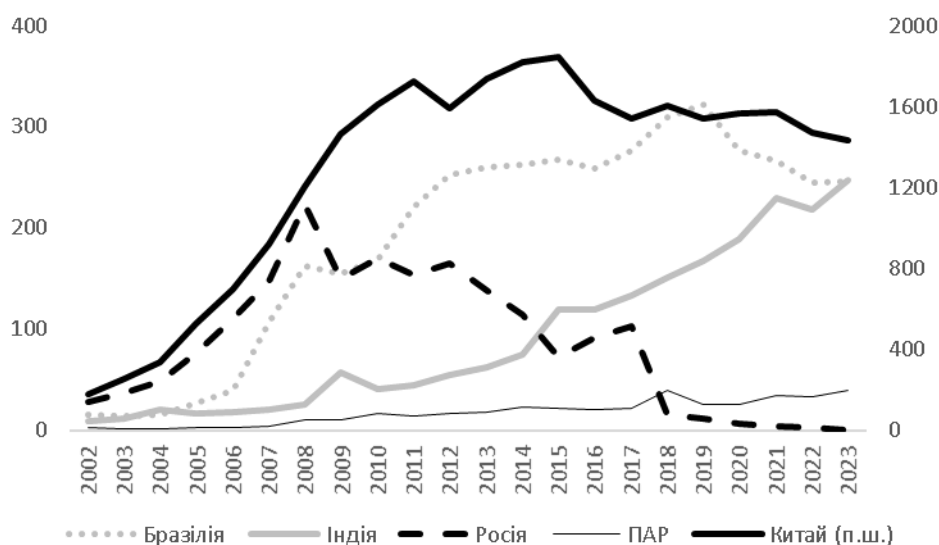
Дедоларизація, насправді, не пов'язана виключно з прагненням окремих третіх країн звільнитися від впливу США, а більшою мірою з міркуванням диверсифікації ризиків для резервних активів країн. Вона відображається не тільки у переході до міжнародних розрахунків в інших валютах, аніж долар США – у національних валютах, але також в інших глобальних резервних валютах (євро, фунт, єна тощо). Інші аспекти цього процесу відбуваються у вигляді виходу від інвестицій у державні облігації США та збільшення інвестицій у інших резервних активах – перш за все, золото. За даним МВФ, центральні банки угруповання та країн, які прагнуть приєднатися до нього у цьому році, активно накопичують золото та скорочують частку глобальних валют у своїх резервах.

Найбільш вплив на процес дедоларизації здійснюють Китай, Росія і Бразилія, які одночасно виходять з державних облігацій США (див. Діаграму 3) та обмежують використання долара у міжнародних розрахунках (див. Діаграму 4); переходять до використання національних валют, а також стрімко нарощують золото в резервах (див. Діаграму 5). Індія не стільки виходить з долару, скільки перерозподіляє валютні та резервні ризики між долларом США, національними валютами та золотом.

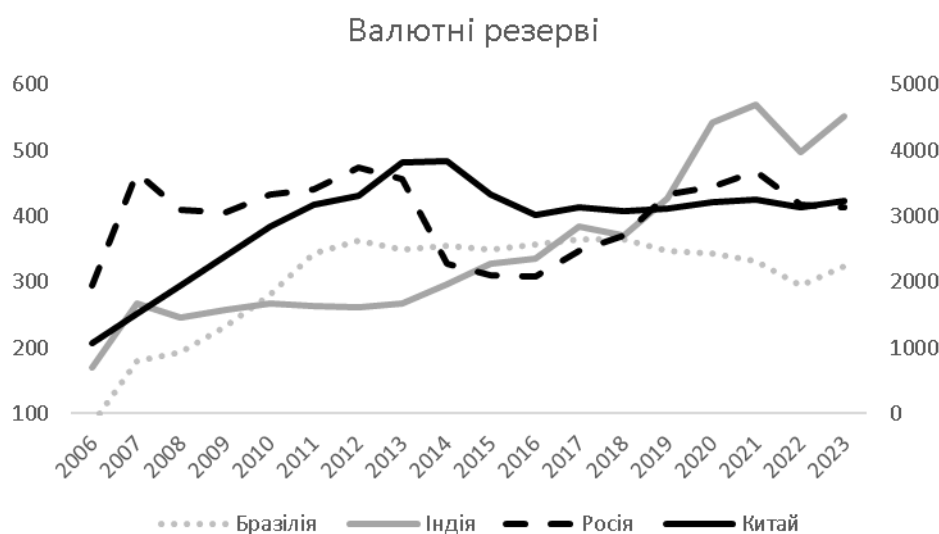
Насправді, згідно даних Казначейства та Федеральної Резервної Системи США, три країни, а саме – Росія, Китай та Бразилія, – і визначили тенденцію до виходу з долару

⁸ Bertaut, Carol, Bastian von Beschwitz, Stephanie Curcuru (2023). "The International Role of the U.S. Dollar" Post-COVID Edition," FEDS Notes. Washington: Board of Governors of the Federal Reserve System, June 23, 2023, <https://doi.org/10.17016/2380-7172.3334>.

США⁹. На відміну від них, Індія та Південна Африка, навпаки, продовжували нарощувати свої вкладення в американські казначейські папери (Див. Діаграму 3).

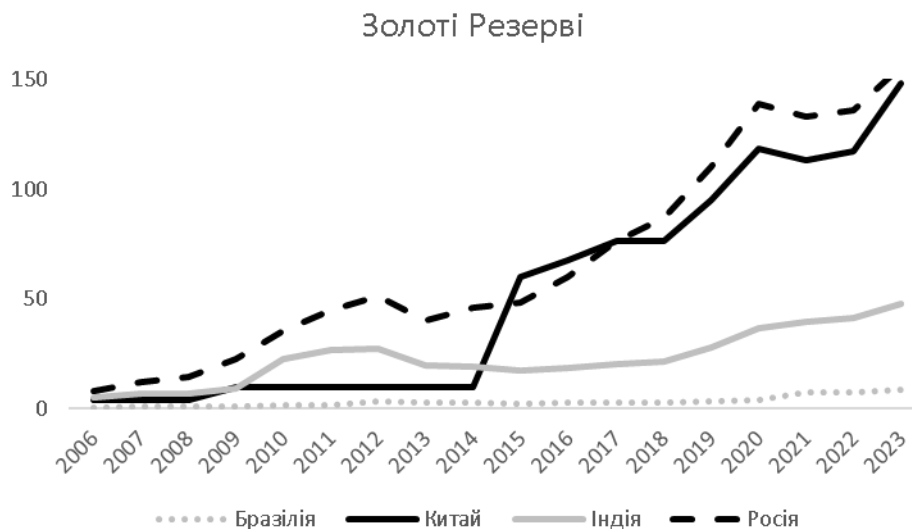

*Діаграма 3. Вкладення країн БРІКС у державні цінні папери США, \$ млрд.
Джерело: Міністерство фінансів/Рада ФРС США*

*Діаграма 4: Резерви валюти в основних економіках БРІКС, \$ млрд.
Джерело: МВФ – International Financial Statistics (IFS)*

⁹ <https://home.treasury.gov/data/treasury-international-capital-tic-system>

*Діаграма 5: Золото в резервах центробанків основних економік БРІКС, \$ млрд.
Джерело: МВФ – International Financial Statistics (IFS)*

Діяльність БРІКС з перетворення світової валютно-фінансової архітектури, насамперед, через повалення системи американського долара, стає найбільшою загрозою докорінної зміни світового порядку. Агресивні дії із звільнення від долара по всьому світу почалися з моменту, коли Китай з Росією зі своїми більш-менш спроможними економіками вирішили очолити цей рух. Росія взяла курс на відмежування від долара США після початку агресії проти України у 2014 році, у той час як Китай посилив валютну диверсифікацію в період загострення торгівельно-економічних стосунків із США в час президентства Дональда Трампа з 2017 року.

Разом з прийняттям Ірану до лав об'єднання, ідея створення єдиної валюти БРІКС отримала новий імпульс. «Іран бере активну участь у заходах, організованих під головуванням Росії в БРІКС, і країни працюють над створенням єдиної валюти для об'єднання», – повідомив посол Ірану в Росії Казим Джалалі (Kazem Jalali)¹⁰ на прес-конференції в рамках Форуму «Росія – Ісламський світ» в Казані (14-19 травня 2024 р.). «Створення нової єдиної валюти в рамках асоціації – це те, над чим працюють Росія та Іран», – наголосив посол. За його словами, понад 60% товарообміну між Іраном та Росією вже здійснюється у національних валютах. В об'єднанні планують забезпечити спільну валюту у прив'язці до золота. Також потенційно спільна валюта може розрахувати на забезпечення нафтовими активами, зважаючи на те, що провідні країни-члени ОПЕК або вже приєдналися – Іран, ОАЕ, Саудівська Аравія, – або виказали бажання приєднатися до БРІКС – Алжир, Венесуела, Нігерія.

Члени БРІКС, перш за все, прагнуть скоротити свою залежність від використання долара США, і працюють над розробкою та створення власної колективної платіжної

¹⁰ <https://www.tehrantimes.com/news/498685/Iran-Russia-forge-path-to-unified-BRICS-currency-envoy>
<https://www.eurasiareview.com/18052024-iran-and-russia-working-on-single-brics-currency/>

системи з використанням цифрових валют та технології блокчейн¹¹. У зв'язку з цим, партнери у БРІКС під орудою Міністерства фінансів та Центрального банку РФ працюють над створенням багатосторонньої платіжної платформи, яка має стати альтернативою теперішньої міжнародної фінансової інфраструктури, очолюваної і контрольованої США.

Відірвати Захід від базових ресурсів економічного процвітання

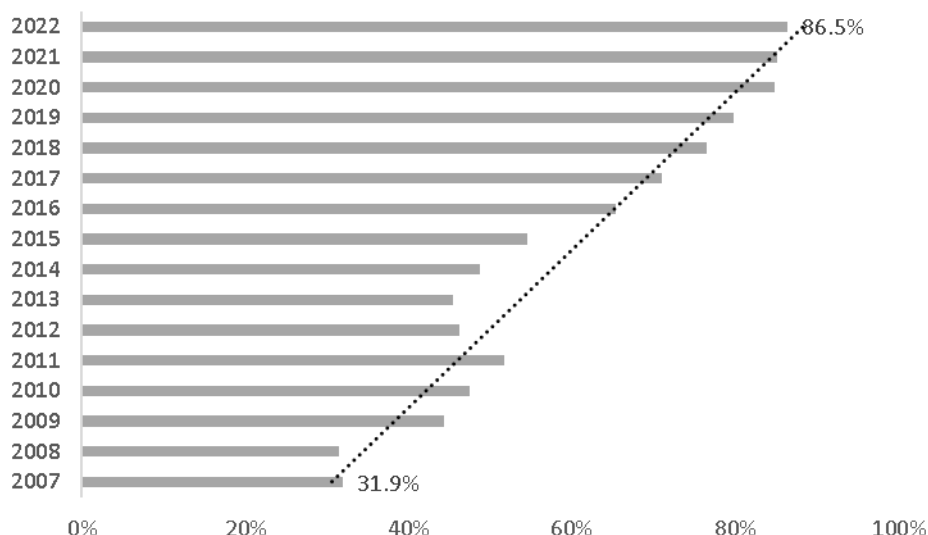
Тривалий час Росія не надавала особливого значення потенціалу БРІКС, доки не натрапила на жорсткі економічні санкції Заходу у зв'язку із вторгненням в Україну у 2022 році. До того вона обмежувалася налагодженням стосунків у рамках трикутника РІК – Росія, Індія, Китай. Наразі ж Росія особливо штовхає БРІКС до протистояння із Заходом задля подолання політичної й економічної ізоляції, а також підтримання своєї економіки, яка страждає від санкцій Заходу.

Товарообіг між Росією та країнами БРІКС послідовно зростав з часу формування об'єднання у 2006 році і майже наздоганяв обсяг товарообміну РФ з країнами G7 напередодні вторгнення в Україну (Див. Діаграму 6). Втім, слід зазначити деяку відмінність цього процесу:

- довгострокова динаміка експансії товарообміну Росії з БРІКС відмічається сталістю, проти мінливості та нестабільності з Заходом;
- експансія товарообігу у рамках БРІКС особливо прискорилося після захоплення Росією Криму та військового вторгнення на Донбасі;
- певна пауза у розширенні товарообігу РФ з БРІКС мала місце під час домінування в Україні проросійського режиму Януковича, торгівля з яким забезпечувала Росії величезне позитивне сальдо.

Отже, Росія розглядає БРІКС як більш принциповий напрямок розвитку, аніж із Заходом, і як рятувальний вихід у протистоянні з ним.

¹¹ <https://www.coindesk.com/policy/2024/03/05/brics-will-create-payment-system-based-on-digital-currencies-and-blockchain-report/>

*Діаграма 6: Товарообіг РФ з країнами БРІКС у % до обсягу торгівлі РФ з G7
Джерело: розрахунки на основі даних МВФ*

За підсумками перших кроків інституційного розвитку та розширення складу об'єднання вимальовується прагнення зібрати під дахом БРІКС основних виробників агропродукції, нафти, урану, золота, рідкоземельних металів та інших мінеральних ресурсів. Разом з поступовим перетворенням протистояння із Заходом у справжню холодну економічну війну, **Росія форсує зусилля зі створення сировинної та логістичної коаліції, спрямованих на ізоляцію від Заходу задля самодостатності БРІКС та ізоляцію Заходу задля створення критичного дефіциту сировинних матеріалів, що призведе, за задумом Кремля, до його економічного занепаду.** Росія з Китаєм сфокусувалися на будівництві альтернативних транспортно-логістичних коридорів, на створенні в рамках БРІКС широкого енергетичного, аграрного, технологічного та валютно-фінансового альянсу. Ці потуги покликані відсторонити західних гравців від стратегічних ресурсів та забезпечити власну економічну безпеку. В рамках євразійського ядра БРІКС, яким є трійка Росія – Індія – Китай, РФ підтримує китайський ОПОШ в частині широтних маршрутів через її територію, а також посилено працює над створенням меридіонального коридору Північ – Південь, де основними партнерами є Іран та Індія.

Карта-схема 1. ОПОШ в китайському баченні. Джерело: <http://www.wmlip.com/about/42.html>

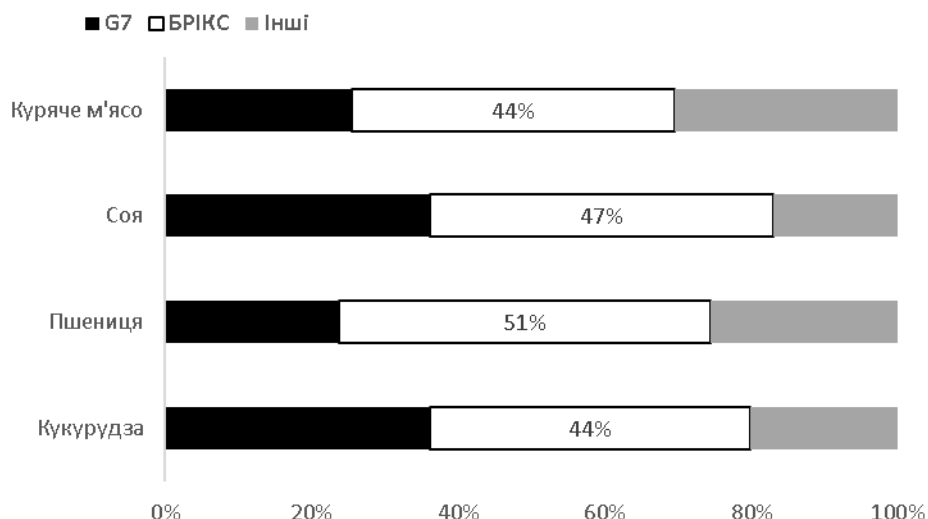
Карта-схема 2. Коридор Північ – Південь
Джерело: <https://domiran.ru/koridor-sever-yug/>

Росія за допомогою Китаю намагається захопити глобальний зерновий і продовольчий ринок через обмеження зернового експорту у Чорноморському коридорі та створення альтернативи на Далекому Сході. Вона втягує БРІКС у цю гру через просування ідей спільного контролю над діями транснаціональних аграрних компаній, таких як ADM, Bunge, Cargill¹². Війна Росії проти агропромислового комплексу України, проти санкцій Заходу разом зі створенням стратегічного продовольчого партнерства з Китаєм стала частиною намагання охопити продовольчий ринок Азії та Африки, відтіснити конкуруючі глобальні західні транснаціональні компанії, а отже – докорінно змінити світову продовольчу систему, у тому числі, за допомогою БРІКС.

Перед повномасштабним вторгненням Росії в Україну, і навіть до початку розширення об'єднання, БРІКС вже став критичним постачальником найбільш поширених сировинних продовольчих продуктів у світі (див. Діаграму 7). У разі погодження долучення Королівства Таїланд до лав об'єднання у 2024 році, під дахом БРІКС у підсумку зберуться ключові експортери рису у світі – Індія, Китай, Бразилія, Таїланд – що суттєво вплине на структуру глобального продовольчого ринку¹³. Рис входить до базового раціону більшої половини населення світу.

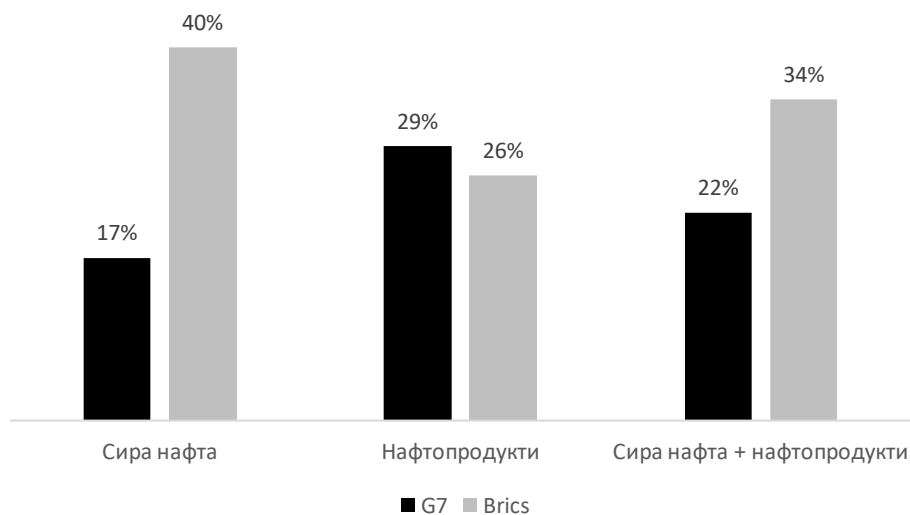
¹² <https://www.africa-newsroom.com/press/russia-and-south-africa-join-forces-to-tackle-international-monopolies-for-the-sake-of-food-security-information-security-and-equal-access-to-technologies?lang=en>

¹³ <https://finbold.com/brics-continues-expansion-with-leading-commodity-producers-eyes-thailand/>

*Діаграма 7: Частка БРІКС та G7 серед 20 основних постачальників аграрних продовольчих продуктів у світі, 2022 рік
Джерело: обчислення на основі даних FAOSTAT*

Розширення об'єднання БРІКС за рахунок Ірану, ОАЕ та Саудівської Аравії має на меті, не в останню чергу, консолідацію головних нафтових активів світу під однією парасолькою (див. Діаграму 8).

*Діаграма 8: Частка БРІКС (після розширення 2023 року) та G7 серед світових експортерів нафти та нафтопродуктів, %
Джерело: власні обчислення на основі даних ОПЕК*

Також можна розглядати в стратегії Росії відносно розвитку БРІКС намагання сформуванню альтернативний антизахідний ядерний клуб. Після саміту Шанхайської Організації зі Співробітництва (ШОС) та Південноафриканського саміту БРІКС у 2023 році до кола союзників Росії фактично увійшли основні незахідні країни, які або вже мають ядерну зброю (КНР, КНДР, Пакистан, Індія), або знаходяться на порозі ядерного прориву, зокрема Іран.

А за результатами розширення у 2023 році, під час якого до об'єднання було запрошено Єгипет, Ефіопію, Іран, ОАЕ та Саудівську Аравію, БРІКС фактично отримав контроль над основними критичними морськими торговельними артеріями світу – Суецький канал (Єгипет), Мис Доброї Надії (Південна Африка), Ормузька протока (Іран).

Скорпіони в банці

БРІКС складають держави з різними політичними, економічними, релігійно-конфесійними системами та орієнтаціями. В нього входять країни, які довгий час були партнерами Заходу і прагнули стати повноправними членами та учасниками західного клубу, але в кінцевому підсумку опинилися перед обмеженнями свого розвитку. Це, з одного боку, країни, які розчаровані в партнерських відносинах із Заходом – Бразилія, Південна Африка, Індія, Єгипет, ОАЕ; а з іншого – знаходяться в конфронтаційних стосунках із Заходом – Китай, Росія, Іран.

Рішення, що було прийнято у 2023 році про приєднання країн, які знаходяться під західними санкціями – Іран, Ефіопія, – та погодження на головування в БРІКС Росії в 2024 році, демонструє прагнення перетворити об'єднання в певну альтернативу G7. Втім, попри такий підхід, більшість впливових членів все ж прагнуть зберегти продуктивні стосунки із західним блоком. Побоювання подібного повороту об'єднання, судячи за все, і змусила Аргентину відмовитися від запрошення до участі в об'єднанні, а Саудівську Аравію відволікатися з участю в роботі організації.

Форуми БРІКС останніх років свідчать про наявності багатьох ліній розламу всередині, але визначальними серед них є:

- протиріччя у євразійському ядрі Китай – Росія – Індія;
- протистояння між тими, хто прагне формувати фронт боротьби проти США та Заходу, з одного боку, і тими, хто навпаки – намагається навести міст між Заходом та іншими;
- протистояння між Китаєм, який бажає перетворити об'єднання у зону свого впливу та панування, і решти держав, які не бажають обміняти одну залежність (від Заходу) на іншу (від Китаю), домінування Заходу на китайську гегемонію.

В цілому, один з головних і, скоріш всього, стратегічних викликів об'єднання складає примирення країн членів, що раніше ворогували – Саудівська Аравія – Іран, Індія – Китай. Розширення об'єднання може додати нові лінії розламів та невирішених конфліктів, наприклад Єгипет – Ефіопія.

За деякими джерелами, Індія все ще має заперечення щодо доцільності розширення БРІКС на даному етапі через загрозу домінування Китаю в об'єднанні¹⁴. Індію особливо турбує те, що до списку країн, які у найближчому часі можуть приєднатися до організації, фігурують Таїланд, Бангладеш та Туреччина. Позитивне рішення про прийняття Таїланду до БРІКС може спровокувати ланцюгову реакцію в зоні АСЕАН¹⁵. У 2023 році лідери цього південно-азійського угруповання підписали Декларацію про відмову від використання американського долара у міжнародній торгівлі та переходу до розрахунків у національних валютах¹⁶. Цей настрій цілком співпадає зі стратегією БРІКС з дедоларизації, та певною мірою свідчить про підтримку програми БРІКС. У зв'язку з цим, Індія пропонує зробити п'ятирічну паузу, перед тим як приступати до подальшого розширення.

Індії буде важко відстояти свою позицію, оскільки для успіху її потрібно буде не тільки подолати спротиву Китаю, але і переконати Бразилію, яка також має резерви щодо розширення. З іншого боку, попри добрі стосунки з державами Глобального Півдня, індійська позиція може натикатися на незадоволення багатьох країн, що розвиваються, які вишикувалися в чергу для вступу в об'єднання.

Скоріш за все, основні гравці зйдуться на тому, щоб продовжувати розширення, але надати новим членам перехідний термін для адаптації чи вирішальної інтеграції в об'єднання. Ймовірно, для вирішення цього питання Росія і пропонувала робити паузу в розширенні на час свого головування. Натомість, вона пропонує розвивати формат БРІКС+, в якому об'єднання зможе тісно співпрацювати з країнами, які мають інтереси до нього.

Головування Росії в БРІКС у 2024 році

Росія головує в БРІКС у 2024 році і використовує його саме для трансформації цієї платформи в основну коаліцію проти США та Заходу. Вона докладала, докладася і буде докладати зусиль, щоб перетворити цю організацію в повноцінного опонента Заходу та міжнародного порядку, створеного під орудою західних країн після II Світової Війни.

Головування Росії особливо зосереджується на побудові та розвитку більш стійкої валютно-фінансової системи БРІКС – цей напрямок має критичне значення для

¹⁴ <https://www.thehindubusinessline.com/economy/india-may-not-favour-immediate-re-opening-of-brics-membership-say-sources/article68229369.ece>

¹⁵ <https://www.dailymirror.lk/opinion/Unlocking-economic-growth-and-Strategic-Advantages-Potential-benefits-for-Sri-Lanka-from-BRICS/172-283634>

¹⁶ <https://coinxposure.com/thailand-declares-intention-to-join-brics-alli.html>

підтримання курсу російського рубля. Також Росія буде намагатися використати платформу цієї організації, щоб встановити контроль над глобальними ринками нафти та нафтопродуктів, над аграрним та продовольчим ринком, а також в ядерному секторі незахідних країн. Іншими словами, Росія буде прагнути створити принаймні нафтогазовий, продовольчий та ядерний клуби під час свого головування в БРІКС.

Зусилля Росії з розробки єдиної валюти зазнали поразки під час головування ПАР в БРІКС у 2023 році. Досвід використання національних валют не виправдав сподівання, особливо, через загрозу домінування китайського юаня. Також використання національних валют стало гальмувати розвиток торговельно-економічних стосунків через асиметричний баланс економік та зв'язків країн – як між собою, так і з західною валютно-фінансовою системою. Країни Глобального Півдня не бажали ані змінити залежність від резервних валют та фінансової системи Заходу на залежність від китайської валютно-фінансової системи, ані повністю розривати зв'язки із фінансово-економічною зоною долара США та валют провідних індустриальних країн. Ці обставини, поряд з головуванням Росії в БРІКС у 2024 році, по-новому актуалізували привабливість єдиної валюти, особливо її цифрового формату, який, між іншим, розглядається як інструмент для захисту від домінування чи експансії китайського юаня.

Отже, дискусії з приводу шляхів звільнення від засилля долара та глобальних резервних валют, по суті, поділили учасників БРІКС на два табори – прихильників створення єдиної валюти БРІКС і тих, хто віддає перевагу використанню національних валют. Росія вирішила присвятити своє головування, насамперед, подальшій розробці та просуванню платіжної системи БРІКС на основі використання цифрових валют і технології блокчейн¹⁷. Питання дедоларизації займе центральне місце у майбутньому саміті БРІКС в жовтні 2024 року, – наголосив в інтерв'ю заступник міністра закордонних справ Росії Сергій Рябков¹⁸.

Висновки. Рекомендації.

1. Різносторонність геостратегічних інтересів та тривалі історичні суперечки і конфлікти між основними учасниками об'єднання БРІКС все ще будуть заважати формуванню єдиної ідеології угруповання. У зв'язку з цим, більшого значення набуває встановлення диференційованих відносин з кожним із членів окремо.
2. Росія намагається перетворити об'єднання в політичну організацію, що протистоїть західному блоку. Вона зіштовхується з підходом відстоювання початкової мети об'єднання – перш за все, як економічного та фінансово-

¹⁷ <https://www.coindesk.com/policy/2024/03/05/brics-will-create-payment-system-based-on-digital-currencies-and-blockchain-report/>

¹⁸ <https://responsiblestatecraft.org/dedollarization-china-russia/>

інвестиційного альянсу, що покликаний спільно шукати шляхи подолання бар'єрів до економічного зростання країн-членів.

3. Ідея становлення БРІКС в якості альтернативи чи опоненту Заходу має більш ідеологічне та пропагандистське, аніж реальне практичне значення. Попри бажання Росії, більшість членів групи все ж тримається налагодження конструктивних стосунків із Заходом та сталими глобальними інституціями. Але члени об'єднання зацікавлені в реформуванні цих інституцій задля ліпшого представлення та реалізації інтересів. Росія намагатиметься використати незадоволення теперішнім станом та якістю глобального устрою, щоб скерувати об'єднання проти Заходу та міжнародного порядку. І саме тому реформування світових організацій (ООН, МВФ, Світовий банк) має стати однією з головних площин співробітництва з БРІКС та окремими його членами.
4. Збільшення економічної ваги угруповання БРІКС у світі та посилення в країнах-учасниках державного контролю над мінеральними ресурсами (критичні сировинні матеріали, рідкоземельні елементи), що мають глобальне значення, є об'єктивним явищем для членів об'єднання. Втім, слід прикладати зусилля для протидії намаганням Росії створити закритий сировинний та енергоресурсний клуб, який Москва та Пекін хочуть використати для тиску на західні держави та супротивників. Важливе значення у цьому напрямку має відстоювання ринкових принципів економіки та міжнародної торгівлі, демократичної практики введення глобальної політики та функціонування глобальних інституцій, а також дотримання міжнародного права.
5. Не виключено, що у відповідь на спроби Росії через ОПЕК+ створити нафтове домінування у світі, розвинені країни-члени ОЕСР можуть піти на створення картелю споживачів ОЕСР. Зусилля української дипломатії мають бути спрямовані на підштовхування західних партнерів до такого кроку. *(В травні 2022 року означена ідея пропонувалась колишнім італійським прем'єром Маріо Драгі¹⁹ і обговорювалась у середовищі G7, однак перевага була надана ідеї "цінової стелі").*
6. Відносини з об'єднанням БРІКС не містять особливих перспектив для України, що зайвий раз засвідчило ігнорування країнами-учасницями Саміту миру в Швейцарії та альтернативні «мирні пропозиції», що так чи інакше відображали позицію Росії. Обмежені перспективи існують лише у випадку Індії.

¹⁹ <https://www.ft.com/content/a7984e58-a2f7-4436-9c83-efe4d2db42a2>

© Центр глобалістики «Стратегія XXI»

Автори:

Михайло Гончар,
Тантелі Ратувухері

Інформація та погляди, викладені в цьому дослідженні, належать авторам і не обов'язково відображають офіційну думку Фонду Конрада Аденауера та Міністерства закордонних справ України.

Центр глобалістики «Стратегія XXI»

вул. Щекавицька, 51 Офіс 26
Київ, 04071, Україна
Е-пошта: info@geostrategy.org.ua
<https://geostrategy.org.ua/>